

Promover il talian en Svizra

Dieta grischuna e tessinaisa a Puschlav

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

La Pro Grigioni Italiano (PGI) e Coscienza Svizzera (CS) ha gist arranschà a Puschlav ina dieta ed excursiun davart la Svizra italofoa (v. La Quotidiana dals 12 da matg). In bus plainischem ha manà ina grupp tessinaisa e mesolcinaisa al «borgo» signuril al pe dal Bernina. Da la partida, sper ils referents, eran t. a. *Luigi Corfù* (Mesauc), viceparsura da CS, l'istoricher *Andrea a Marca* (Mesauc) e *Cornelio Sommaruga* (Genevra), anteriur schef da la Crusch cotschna internaziunala.

Minoritads en diaspora

Ins ha beneventà mintgina e mintgin cun ina brochura davart il Grischun italofoa, cun in'introducziun da *Sacha Zala*, parsura da la PGI. Gia l'emprima pagina mussa colur: «La cunvegna da prestaziun tranter il chantun Grischun e la PGI renconuscha a questa la funcziun da represchentar il Grischun italofoa areguard il linguatg. Questa lavur da politica da linguatg (...) resguarda las migraziuns internas svizras e defenda ils dretgs da quellas persunas italofoas dal Grischun e dal Tessin che vivan ordaifer lur atgna regiun linguistica, numnadamain var 40 % da la populaziun italofoa en Svizra. Igl è essenzial da promover l'instrucziun da talian ordaifer ils intschess da la Svizra italofoa (...). Sin stgalim europeic duain ins far part activamain da las proceduras da consultaziun dal Cussegl da l'Europa (CE) davart la realisaziun da la Charta europeica da las linguas regiunalas e minoritarias, tant pli che la PGI è commembra da l'Uniun federala da las cuminanzas etnicas europeicas, partenaria privilegiada dal CE areguard minoritads linguisticas» (1). Zala ha punctuà la situaziun tar la debatta da la dieta: La cuminanza italofoa en Svizra dumbra 470

000 olmas, pia 6,5 % da la populaziun. «Nossas pretensiuns sa basan sin l'adesiun formala svizra a lezza charta areguard il rumantsch e talian». Quai vala pia explicitamain era per il rumantsch. *Remigio Ratti*, parsura da CS, ha suttastritgà che la globalisaziun haja midà radicalmain la situaziun da las minoritads. El ha cità il magazin american «Newsweek» dals 15 da schaner 2010; quel numer spezial, deditgà a la Svizra, la definescha «ina naziun da voluntad, ma d'ina voluntad ch'ins na vesa betg pli». Era l'istoricher tessinai *Marco Marcacci* ha sustegnì il postulat da promover l'instrucziun da lingua e cultura taliana en il rest da la Svizra, pretensiun gia punctuada dal scriptur tessinai *Guido Calgari* (1905-1969), professor da litteratura taliana a la Scola politecnica federala da Turitg (SPFT).

Duas vuschs romandas

En il medem senn van dus renumads publicists romands. *José Ribeaud*, pli baud collavuratur dal radio romand e schefredatur da «La Liberté» (Friburg), punctuescha: «Las scolas autas svizras, cunzunt l'Universitad da Neuchâtel e la SPFT, spargnan a disfavour da las professuras da lingua e cultura taliana, ed ins instruescha adina pli pauc talian en ils gimnasis e las scolas professiunalas dals chantuns alemans e romands» (2). *Roger de Weck* scriva: «La Svizra, naziun da voluntad fermamain enragischada en pliras culturas, è orientada globalmain e duai investir en la plurilinguitad da sia populaziun (...). Ch'i vala la paina, quai mussa l'exempel da Luxemburg, nua che bunamain l'entir pievel sa tudestg e franzos, e quai grazia a las scolas. Il gronducadi tgira plinavant ses dialect plain vita. Il luxemburgais na patescha betg dal fatg ch'il tudestg standard è lingua da scola (...). Ina politica da bilinguitad è pli adattada per rinforzar la Svizra e sia identitad. Quai n'è betg utopic; ins po cuntanscher questa finamira pretensiusa (...). La Svizra rumantscha plain vita dat in bun exempel. Tgi sa sche la maioritad emprenda da la minoritad?» (3).

1. CS e PGI, **Il punto di vista grigionitaliano**. Puschlav 2010, p. 3. Website: www.coscienzavizzera.ch e www.pgi.ch
2. José Ribeaud, **La Suisse plurilingue se déglingue**. Neuchâtel (Delibreo, ISBN 978-2-940398-10-2) 2010, p. 247. Adressa: CP 3, 2002 Neuchâtel 2.
3. Roger de Weck, **Wären wir doch alle zweisprachig**, en: «Die Zeit» (Hamburg), 12 da matg 2010, p. 16.